

¿Vencedores o Vencidos? (El juicio de Nuremberg)

Guillem Fiol Pons

Richard
Widmark

Els lectors assidus de la nostra revista sabran que, des de fa un temps, vinc escrivint cosetes sobre directors que, per les raons que siguin, han anat caient en el profund llac de l'oblit, recordant la seva tasca perquè, així, aquells que no els coneixen puguin ampliar els seus horitzons cinematogràfics i, per a qui ja els coneixen, trobin un parell de línies a llegir sobre unes figures que no solen aparèixer gaire a les publicacions culturals. Un d'aquests directors és Stanley Kramer, l'altre gran Stanley K. de la història del cinema, però infinitament menys popular que Stanley Kubrick, un cineasta magnífic però segurament afavorit a l'hora de fer arribar la seva figura al gran públic per la visió decimonònica sobre l'artista, que encara perdura en els nostres dies: encara ens sentim atrets per l'artista turmentat, polèmic, al marge de la vida social... Com Kubrick, vaja. Stanley Kramer no té res a veure amb Kubrick més que la semblança onomàstica, però aquesta em serveix per a denunciar, per dir-ho així, aquesta consideració de l'artista com a "enfant terrible", que sovint ens du, per una banda, a sobrevalorar els creadors i, per l'altra, a no fer ni cas a aquells altres creadors que no tenen la necessitat d'anar contra tot l'establert, ni entrar en polèmiques, ni cridar l'atenció per comportaments exaltats.

Una de les pel·lícules més populars, però curiosament poc programada per les televisions de caire general, és *¿Vencedores o vencidos? (El juicio de Nuremberg)* (*Judgment at Nuremberg*, 1961), film

que representa un dels processos que tingueren lloc, un cop acabada la Segona Guerra Mundial, contra els capdavanters del règim nazi (els que no havien mort durant la guerra o no s'havien suïcidat). Kramer va confiar el paper protagonista, el del jutge Haywood, a un dels actors amb qui més va treballar, Spencer Tracy, amb qui, entre d'altres, va col·laborar a una altra extraordinària pel·lícula judicial, *La herencia del viento (Inherit the wind*, 1960), en la qual Kramer ja tractava un tema tan espinós com el del paper que han de jugar la religió i la ciència en el camp de l'educació. A més de Tracy, completen el repartiment el gran Richard Widmark com a fiscal, Maximilian Schell com a advocat (la seva excessiva interpretació li va suposar un Oscar), Burt Lancaster com a acusat Jannings, Marlene Dietrich com a vídua del general nazi executat, Montgomery Clift com a víctima de les esterilitzacions i Judy Garland com a amiga d'un jueu assassinat pels nazis. El talent d'aquest grup d'actors és certament difícil d'igualar avui en dia. Crec recordar que es va fer una nova versió per a televisió fa uns quants anys, amb Alec Baldwin de protagonista, la millor interpretació del qual al llarg de la seva carrera segurament no es pot comparar ni amb la pitjor interpretació de qualsevol dels actors que acabem d'anomenar. A més dels protagonistes Spencer Tracy i Richard Widmark, que estan tan bé com sempre en els seus respectius papers, és digna de contemplar la interpretació de Burt

Lancaster, d'una sobrietat que semblava impossible en un actor de les seves característiques; o les de Montgomery Clift i Judy Garland, d'un dramatism que posa els peus de punta i que era l'únic que faltava en una pel·lícula que diu les coses pel seu nom i que no escatima detalls referits a l'horror nazi, mostrant fins i tot unes esfereïdores imatges de l'holocaust.

El personatge del jutge ens és presentat per Kramer en el moment de la seva arribada a Nuremberg, ciutat parcialment destruïda pels estralls de la guerra, un paisatge ben trist per a un jutge que aviat se'ns mostrarà com una persona senzilla, afable i honesta, un d'aquells personatges que tantes vegades va encarnar Spencer Tracy mateix, o James Stewart, fent-los creïbles per a l'espectador tot i la seva inevitable càrrega idealitzada. El jutge Haywood ja transmet aquesta sensació de ser un individu proper quan arriba a la que serà la seva residència en els mesos que durarà el procés. És una casa molt gran, una mansió de luxe, que el jutge tot d'una qualifica d'innecessària; per una banda, és innecessària perquè no es considera un home addicte a les comoditats supèrflues, però també sabem que la qualifica de residència exagerada perquè acaba d'arribar d'un trajecte en cotxe on ha pogut contemplar les runes de la ciutat, per la qual cosa li resulta injust que, entre els edificis que semblen bocins mastegats per un gegant (parafraçant el xèrif Earl McGrow de *Grindhouse: Death proof* [Quentin Tarantino, 2007]), ell hagi de viure en un immaculat palau. Després sabem que aquesta mansió va pertànyer a un general nazi executat a la força per un tribunal nord-americà, circumstància que, per al jutge Haywood, no deixa de tenir una significació especial, i no precisament de triomf sobre la maldat vençuda. Encara més endavant, l'espectador sabrà, a l'hora que ho coneix el jutge, que la casa pertanyia concretament a l'antiga família aristocràtica de l'esposa del general, cosa que acaba de fer reflexionar el magistrat sobre la radicalitat dels canvis provocats per la guerra i per les decisions de les forces aliades victorioses. En aquesta línia, voldria destacar aquí l'escena en què el jutge passava pel lloc on el règim nazi celebrava aquelles terribles trobades massives, amb aquelles inoblidables i amenaçadores teles vermelles amb l'esvàstica penjant de les parets. Mentre el jutge va caminant, el so que Kramer ens fa escoltar és el que s'escoltaria durant una d'aquestes trobades nazis; el director encara va més enllà: quan Tracy es gira cap el que era la tribuna dels oradors, ara sortosament buida, sentim un fragment d'un discurs, amb la veu d'Adolf Hitler. Així, amb el que hem comentat veiem com Kramer sap treure un gran profit de l'entorn arquitectònic i urbà que, lluny de ser un simple marc per al que teòricament seria l'únic important, el judici, esdevé un element fonamental dins la reflexió global sobre el nazisme i el postnazisme que suposa la pel·lícula en el seu conjunt.

El contacte del jutge Haywood amb la realitat alemanya té un altre punt àlgid en l'escena del

restaurant en què els alemanys canten feliços, intentant oblidar el que ha passat, mentre el jutge no és capaç ni de marcar un lleu somriure, tremendament afectat per les coses que està veient i escoltant durant el judici. El procés judicial és, a més del retrat de la problemàtica política i social del moment, l'altre focus obvi d'atenció de la pel·lícula. Com ja hem indicat, Kramer venia de fer precisament una "pel·lícula de judicis", *La herencia del viento*, de manera que ja sabia sobradament com moure's per l'àmbit relativament tancat, pel que fa a possibilitats, de la sala del tribunal. Així i tot, les possibilitats cinematogràfics no s'esgoten si hi ha un talent com el de Kramer en la direcció que es demana quines idees li interessa transmetre i com ho pot fer mitjançant un llenguatge tan generós com el del cinema. Kramer opta pel recurs del *travelling* circular o semicircular al voltant d'un personatge en diverses ocasions, element lingüístic que es caracteritza per posar en contacte el personatge en qüestió amb el seu entorn, cosa que permet a Kramer establir interessants vincles conceptuals entre l'individu que està parlant (advocat, fiscal, testimoni) i alguna altra persona de la sala. Igualment, el director opta en una ocasió per efectuar un *travelling* mentre un testimoni està parlant, moviment de càmera que acaba situant-la a la tribuna de l'advocat o del fiscal (depenent de qui estigui fent les preguntes), és a dir, acaba situant metafòricament l'espectador en un dels llocs més significatius del procés. Kramer s'atreveix, a més, a du a terme un recurs amb el qual s'ha d'anar molt en compte per evitar recarregar el film o caure en la pedanteria com és el del simbolisme morfològic d'algun objecte que apareix al fotograma, que és el que fa magistralment quan l'advocat està interrogant el personatge de Montgomery Clift. Progressivament anem veient com el testimoni s'està esfondrant, circumstància que emfatitza Kramer mitjançant la decisió de situar la càmera darrera el llapis inclinat que sosté l'advocat a la seva mà esquerra, mentre al fons veiem Clift assegut al seu lloc. Així, Kramer aconsegueix que sembli que el llapis està caient sobre Clift i, per tant, transmetent amb gran saviesa visual l'angoixa d'un personatge que està essent aixafat per l'advocat defensor, temps després d'haver estat aixafat moralment pel règim nazi.

¿*Vencedores o vencidos?* forma part, al menys des del meu punt de vista, d'aquell grup de pel·lícules dedicades a reflexionar sobre la Segona Guerra Mundial i les barbaritats nazis, al mateix nivell en el qual poden estar els films de Steven Spielberg *La lista de Schindler* (*Schindler's list*, 1993) i *Salvar al soldado Ryan* (*Saving private Ryan*, 1998), el retrat de les darreres hores de Hitler de *El hundimiento* (Oliver Hirschbiegel, 2004) o el telefilm de Frankie Pierson *La solución final* (*Conspiracy*, 2002), totes elles esplèndides mostres de com el cinema i la televisió poden arribar al que a vegades sembla impossible: entretenir, reflexionar i fer reflexionar l'espectador. ■